

Toruń, 23.08.2022 r.

dr hab. Damian Walczak, prof. UMK
Katedra Zarządzania Finansami
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

RECENZJA

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Józefiny Król-Nowinski pt. ROLNICZE UBEZPIECZENIE EMERYTALNE W POLITYCE SPOŁECZNEJ I ROLNEJ przygotowanej pod kierunkiem dra hab. Radosława Pacuda, prof. UE.

Recenzję przygotowano w oparciu o pismo Przewodniczącego Komitetu Naukowego Dyscypliny Ekonomia i Finanse prof. dr hab. Grzegorza Kończaka w sprawie przygotowania recenzji rozprawy doktorskiej mgr Józefiny Król-Nowinski pt. ROLNICZE UBEZPIECZENIE EMERYTALNE W POLITYCE SPOŁECZNEJ I ROLNEJ.

Recenzja została przygotowana w oparciu o wymagania określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki

1. Ogólna ocena

Recenzowana rozprawa doktorska autorstwa mgr Józefiny Król-Nowinski spełnia warunki formalne rozprawy doktorskiej.

Szczególnie pozytywnie należy ocenić tytuł, Doktorantka już w nim przedstawia problem badawczy oraz cel. Cała praca jest bezpośrednio podporządkowana tematowi określmemu w tytule. Dotyczy bowiem zbadania rolniczego ubezpieczenia emerytalnego oraz sformułowania postulatów dotyczących jego zmiany, jednak z poszanowaniem zasad polityki społecznej i rolnej.

Celem rozprawy było ustalenie zależności właściwych dla urządzenia rolniczego ubezpieczenia emerytalnego – pomiędzy polityką społeczną a polityką rolną – i na tej podstawie wyznaczenie potencjalnych kierunków zmian ubezpieczenia emerytalnego rolników.

Realizacji celu głównego miało służyć zrealizowania celów szczegółowych:

- wyprowadzenie wniosków w zakresie ekonomicznej efektywności regulacji prawnej rolniczego ubezpieczenia emerytalnego;
- określenie efektywności finansowej rolniczego systemu ubezpieczenia emerytalnego rolników;
- ocena skuteczności ochrony w rolniczym ubezpieczeniu emerytalnym oraz określenie czynników warunkujących jej poprawę.

Praca jest jednak na tyle bogata treściowo, że Autorka mogła sformułować więcej celów szczegółowych np. w zakresie przedstawienia ewolucji rozwiązań emerytalnych dla rolników oraz, szczególnie, określenia bazy ekonomicznej rolniczego ubezpieczenia emerytalnego, itd.

W pracy sformułowano również trzy hipotezy badawcze.

H1: Autonomia rolniczego systemu emerytalnego jest uwarunkowana wspólnym oddziaływaniem polityki społecznej i polityki rolnej na ludność prowadzącą działalność rolniczą w rodzinnych gospodarstwach rolnych.

H2: Skuteczność ochrony emerytalnej rolników jest w większym stopniu zależna od dopłat z budżetu państwa do Funduszu Emerytalno-Rentowego niż od finansowania składkowego.

H3: Poprawa sprawności systemu emerytalnego rolników następuje przy jednoczesnym zwiększaniu wielkości funduszu finansującego emerytury rolnicze oraz zwiększaniu efektywności wydatkowania środków z dotacji budżetu państwa do FER.

Doktorantka prowadząc badania dostrzega lukę badawczą, którą jest oddziaływanie zmian zachodzących w sektorze rolnym, z uwzględnieniem czynników o charakterze ekonomicznym, prawnym i społecznym oraz ich wpływ na organizację i finanse rolniczego ubezpieczenia emerytalnego.

2. Uwagi szczegółowe

Problem badawczy, cel, hipoteza

Hipoteza 1 oraz 3 są sformułowane w sposób poprawny, ich weryfikacja wnosi nowe treści do nauki, szczególnie w zakresie ekonomii emerytalnej.

Jednak 'H2 Skuteczność ochrony emerytalnej rolników jest w większym stopniu zależna od dopłat z budżetu państwa do Funduszu Emerytalno-Rentowego niż od finansowania składkowego' w moim przekonaniu nie można było nie potwierdzić. Pozytywnie należy ocenić określenie mierników skuteczności ubezpieczenia emerytalnego rolników, mimo

wszystko jakkolwiek mierzona skuteczność ochrony emerytalnej rolników zależy od dopłat państwa.

W pracy skorzystano z licznych metod badawczych, które pozwoliły na weryfikację hipotez i zrealizowanie celu badawczego.

Autorka opisując metody badawcze zrobiła to zbyt niewyraźnie. W pracy w zasadzie trzeba szukać jakie metody zostały wykorzystane i nie można być pewnym, że zostały już opisane wszystkie. Część, sądziłem, że wszystkie, są przedstawione w różnych częściach wstępu: „...wielokryterialnej analizy stanu prawnego, społecznego oraz finansowego zabezpieczenia emerytalnego rolników w odniesieniu do organizacji ubezpieczenia emerytalno-rentowego...”, „Za pomocą wybranych metod analitycznych oraz interdyscyplinarnych sposobów wnioskowania...” (strona 9); „W części teoretycznej pracy przeważają badania literaturowe oparte na krytycznej analizie krajowych i zagranicznych publikacji w postaci monografii i artykułów naukowych z zakresu ekonomii, polityki społecznej, polityki rolnej, finansów publicznych, prawa zabezpieczenia społecznego, a także analizie aktów prawnych. Część empiryczna została przeprowadzona przy zastosowaniu dwóch podejść metodycznych – poprzez analizę porównawczą systemów ubezpieczenia emerytalnego w wybranych krajach europejskich oraz poprzez wielokryterialną analizę i ocenę ekonomiczną instytucji rolniczego ubezpieczenia emerytalnego w Polsce, którą uzasadnia wybierane kierunki symulacji źródeł finansowania dla modelu docelowego” (strona 11). Jednak Autorka ponownie nawiązała do metod w treści pracy: „Należy podkreślić, że interdyscyplinarność problematyki ubezpieczenia emerytalnego rolników wymaga zastosowania wielokryterialnej analizy i oceny ekonomicznej, której celem jest wykrycie prawidłowości rządzących zachowaniem danej instytucji oraz reakcji na oddziaływanie czynników otoczenia, w odniesieniu nie tylko do kwestii społecznych, ale także do kwestii rolnych.” (rozdział 5.1). Z kolei odwołanie do wykorzystanych metod przy weryfikacji poszczególnych hipotez jest całkowicie prawidłowe, ale w kontekście powyższego sprawia wrażenie powtórzenia.

Doktorantka używa w pracy określenia ‘drobne gospodarstwa rolne’, rozdzielając je od gospodarstw rodzinnych i przedsiębiorstw rolnych (Schemat 4). Wskazane określenie dotyczy wielkości i nie powinno być łączone, utożsamiane z formą własności. Przecież drobne gospodarstwa rolne mogą być rodzinne, tak samo jak przedsiębiorstwa rolne mogą być rodzinne.

Jeszcze przed formalnymi propozycjami zmian zawartymi w rozdziale szóstym Doktorantka opisując wyniki swoich badań formułuje odważną, poprawną i uzasadnioną wynikami badań tezę, że ‘Przemiany w rolnictwie prowadzą do dezaktualizacji współczesnej organizacji rolniczego ubezpieczenia społecznego w zakresie emerytalno-rentowym, zwłaszcza w zakresie dostosowania rozkładu kosztów i obowiązków składkowych do możliwości ich ponoszenia wśród gospodarstw rolnych.’ (s. 141), określając również w jaki sposób zmienione obciążenia powinny być definiowane: ‘Określenie podmiotu ubezpieczenia może następować poprzez odwołanie do atrybutu związanego z wielkością wytwarzanej produkcji rolnej, a nie tylko powiązania z samym faktem posiadania gruntu rolnego’ (s. 171).

W pozycji literaturowej: ‘Sas R., Wielkość ekonomiczna gospodarstw rolnych w Polsce i ich efektywność w latach 2004-2018, „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”, 2021, nr 2, s. 31-47’ Doktorantka zmieniła nazwisko autora, powinno być Sass R.

Układ i treść pracy

Rozprawa liczy 308 strony, a składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz spisu ilustracji. Pozytywnie oceniam również dwustronny, bardziej ekologiczny wydruk rozprawy.

Autorka przygotowując dysertację skorzystała łącznie z 401 źródeł, nie opuszczając istotnych prac w analizowanym temacie.

W rozdziale pierwszym Autorka przedstawiła zabezpieczenie emerytalne rolników w polityce społecznej i polityce rolnej.

W rozdziale drugim dokładnie zostało określone, sformułowane w tytule, rolnicze ubezpieczenie emerytalne. Zostało ono przedstawione w zakresie historycznym, prawnym oraz finansowym. Doktorantka podkreśliła we wnioskach, że ‘W zasadniczej części ustawodawstwo w zakresie ubezpieczenia emerytalnego rolników pozostaje niezmienione od 1990 r. Natomiast, stosunki ekonomiczne, w których funkcjonuje system rolniczego ubezpieczenia emerytalnego uległ istotnym zmianom, które podważają sens istniejącej konstrukcji systemu.’

W rozdziale trzecim Doktorantka kontynuuje opis uwarunkowań funkcjonowania polskiego rolnictwa, wskazując na strukturę agrarną, strukturę społeczno-demograficzną w rolnictwie oraz na dochodowość polskiego rolnictwa. Rozdział, podobnie jak wcześniejszy, został podsumowany wnioskami. Doktorantka proponuje, aby baza ekonomiczna ubezpieczenia rolniczego uwzględniała wzrost wartości ziemi rolniczej. Wniosek ten jest

ważny naukowo i wydaje się słuszny, jednak operacyjnie (a szczególnie politycznie) może być trudny do wdrożenia. Doktorantka potrafiła jednak odnieść się do bazy ekonomicznej ubezpieczenia rolniczego nie tylko w kontekście dochodowości rolników, ale również ich majątku, czego w literaturze polskiej w zasadzie nie ma.

Rozdział czwarty zatytułowany 'Systemy rolniczego ubezpieczenia emerytalnego w wybranych krajach europejskich' zawiera, co wskazała Doktorantka we wstępie, spojrzenie z perspektywy międzynarodowej, które pozwoli zidentyfikować te rozwiązania, które mogą stać się inspiracją do innego kształtowania rozwiązań ubezpieczeniowych w Polsce. Rozdział ma więc charakter teoretyczny, stanowi jedną z podstaw do przygotowania rozdziału szóstego.

W rozdziale piątym – Ekonomia ubezpieczenia emerytalnego rolników – Doktorantka prowadzi najszersze badanie analityczne. Dotyczą one efektywności i skuteczności ubezpieczenia emerytalnego rolników. W rozdziale tym – w tabeli 30 – Autorka przedstawiła własne kryteria wartościujące efektywność i skuteczność, a następnie dokonała odpowiednich badań. Poprawnie zaplanowane badanie, zrealizowane i podsumowane, łącznie z odważnym i, co ważniejsze, poprawnym zdaniem, że „System rolniczy dryfuje w kierunku zabezpieczenia emerytalnego, w którym nie występują wystarczające mechanizmy instytucjonalne sprzyjające modernizacji sektora rolnego, a pośrednio stymulujących wzrost funduszu ubezpieczeniowego celem zabezpieczenia możliwości wypłaty wyższych emerytur.”

Rozdział szósty to synteza uzyskanych wyników. Wskazują one kierunki rozwoju ubezpieczenia emerytalnego rolników w świetle jednego z celów każdego systemu emerytalnego, czyli ciągłej modyfikacji, która w przypadku ubezpieczeń rolników w zasadzie nie następuje.

Każdy z rozdziałów kończy się 'Wnioskami'. Podrozdział ten jest ważny w kontekście prowadzonych w pracy badań i stanowi kompilację badań oraz wniosków w danym rozdziale. Można zrozumieć dlaczego nie ma wniosków w rozdziale szóstym, jednak w rozdziale pierwszym jest to niezrozumiałe.

Doktorantka poprawnie przedstawiła zakończenie, które podporządkowała weryfikacji poszczególnych hipotez, czyli wkładowi do nauki. Dodatkowo zakończenie umiejętnie podzieliła na sekcje. W zakończeniu poza weryfikacją hipotez Doktorantka przedstawiła szereg wniosków badawczych oraz aplikacyjnych wynikających z badań, m.in.: 'Warunkiem wprowadzenia tego rozwiązania jest wdrożenie powszechnego obowiązku ewidencjonowania dochodów rolniczych, dlatego konieczne jest prowadzenie dalszych badań w zakresie rozwoju

systemu rachunkowości w gospodarstwach rolnych.’ Samo zakończenie świadczy nie tylko o umiejętnym prowadzeniu badań, ale podkreśla umiejętność prezentacji wyników tych badań oraz biegłość w zakresie formułowania wniosków wynikających z badań.

Praca jest przemyślana w każdym aspekcie, metodycznym, treściowym, odpowiedniego wnioskowania. W pracy nie ma przypadkowych, nieprzemyślanych treści, pomimo tego, że praca ma charakter interdyscyplinarny, nie ma wrażenia „powierzchnowości” niektórych treści. Liczne wnioski, zawarte w poszczególnych rozdziałach oraz, oczywiście, w zakończeniu, wskazują na umiejętność prowadzenia badań.

Na podkreślenie zasługuje również element, często niedostrzegany w ocenie pracy, czyli poprawne nazewnictwo rozdziałów, podrozdziałów, tabel, wykresów, itd. Również w tym elemencie praca została dopracowana, czytając pracę, już po zapoznaniu z odpowiednim tytułem, wiadomo, co będzie przedstawione w treści.

3. Pytania do Doktorantki

1. W pracy zaproponowała Pani istotne zmiany w ubezpieczeniu społecznym rolników, wprowadzające ograniczenie podmiotowe: ‘Modyfikacja definicji podmiotu w rolniczym ubezpieczeniu emerytalnym powinna zatem odnosić się do ustalenia kryteriów pozwalających na weryfikację rolników aktywnych zawodowo.’ (s. 247). Jednak równocześnie proponuje Pani ‘Po pierwsze, wyrazem solidarności społecznej jest niepozostawianie poza systemem rolników, prowadzących niewielkie gospodarstwa rolne, niemieszczące się w kategorii gospodarstwa rodzinnego, którzy nie są zdolni do ponoszenia ciężarów ubezpieczenia emerytalnego opartego tylko na zasadzie solidarności grupowej’ (s. 260). Proszę o wskazanie proponowanego rozwiązania w zakresie zmian osób uprawnionych do ubezpieczenia w systemie rolniczym.

2. W pracy podkreśliła Pani, że zaproponowane warianty zmian ‘...nie uwzględniają zasobów majątkowych i wzrostu wartości kapitału zaangażowanego w gospodarstwie rolnym, co stanowi niewykorzystany potencjał w eksploatacji bazy ekonomicznej ubezpieczenia i zapewnieniu dodatkowej emerytury kapitałowej.’. Proszę wskazać w jaki sposób można ten niewykorzystany potencjał uwzględnić w projektowanych zmianach.

3. Píše Pani, że „...ubezpieczenie emerytalne rolników powinno wspomagać wymianę pokoleniową w rolnictwie...”. Jak ocenia więc Pani nowelizację z 2022 r. ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników pozwalającą na otrzymywanie emerytury rolniczej bez przekazywania gospodarstwa rolnego?

4. Konkluzja

Rozprawa doktorska mgr Józefiny Król-Nowinski stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i stanowi potwierdzenie wiedzy teoretycznej Doktorantki z zakresu ekonomii. Jednak trzeba podkreślić, że praca ma charakter interdyscyplinarny, nawiązuje bowiem do nauk prawnych, społecznych, a także ekonomiki rolnictwa.

Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim zawarte w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i stawiam wniosek o dopuszczenie mgr Józefiny Król-Nowinski do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ponadto proponuję wyróżnienie rozprawy oraz zachęcam Autorkę/Wydział do publikacji dysertacji, ponieważ jej wartości naukowe oraz aplikacyjne powinny być upowszechnione.

A handwritten signature in blue ink, reading "Damian Dabak". The signature is written in a cursive, flowing style.